



17 AĞUSTOS 1999 MARMARA DEPREMİNİN YILDÖNÜMÜ: DEPREMZEDELER İÇİN ADALET ARAYIŞI SÜRÜYOR!

17 Ağustos 1999 Marmara depremlerinin üzerinden tam 25 yıl geçti, çeyrek asır. Depremlerde yaşamını yitiren vatandaşlarımızı saygıyla anıyoruz.

17 Ağustos 1999 Marmara depremlerinin üzerinden tam 25 yıl geçti, çeyrek asır. Depremlerde yaşamını yitiren vatandaşlarımızı saygıyla anıyoruz. Tüm uyarılarımıza rağmen Marmara depremleri ve sonrasında gerekli tedbirler alınmadığı için 6 Şubat 2023'te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerde 53.537 vatandaşımız daha yaşamını yitirdi.

Tüm dünya ülkeleri özellikle 1960'lı yılların ikinci yarısından sonra Birleşmiş Milletler çatısı altında bir araya gelerek "afetler ve iklim değişikliği" etkilerinin azaltılması çalışmalarına odaklanırken, ülkemizde ise birçok konuda olduğu gibi afet risklerinin azaltılması konusunda da yeterli çalışmaların yürütülmemesi

nedeniyle toplum, afet tehlikelerine karşı savunmasız hale getirildi.

Afetlere karşı dirençli yerleşimler, dünya için olduğu kadar ülkemiz için de yeni bir olgu olmamasına rağmen Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yılında 1924'te, meydana gelen Erzurum depremlerinden günümüze kadar geçen 100 yıllık süreçte, depremler ve diğer afetler sonucunda yüzbinlerce insanımızı kaybettik. Yaşanan bunca kayba karşı ülkede, afetlerle mücadele kültürü hâlâ oluşturulamamış, idareler kamusal sorumluluklarını yerine getirmemiş, adalet sistemimiz afet suçları karşısında yetersiz kalmış, afet dirençli kent olgusu mevzuatımızda yer bulamamış, afetlerden zarar gören



halkımızın uğradığı acılar, kayıplar ile maddi ve manevi zararlarla baş başa bırakılmıştır.

Kocaeli ve Düzce depremlerinden 3 yıl önce İstanbul'da ev sahipliğini yaptığımız Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) Deklarasyonuna attığımız imza ile "afetler karşısında giderek artan korumasızlığa" karşı "insan yerleşmelerini daha güvenli, daha sağlıklı ve yaşanabilir" kılmayı hedeflediğini ifade eden ve "gerekli planlama mekanizmaları ve kaynakları sağlayarak doğa kaynaklı afetlerin ve diğer acil durumların insan yerleşimleri üzerindeki etkilerini hafifletmek, afetten etkilenen yerleşimleri gelecekteki afetlerle ilgili riskleri azaltmak" için politik kararlılığını (!) ilan eden hükümetler, bugüne kadar geçen sürede bu vaatlerinin gereklerini yerine getirseydi, bugün afetler karşısında çok farklı bir noktada olacağımız kesindir.

Ülkemiz Cumhurbaşkanının Başkanlığında 1996 yılında toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) Deklarasyonunun üzerinden 28 yıl, 18.500'e yakın insanımızın yaşamını yitirdiği 17 Ağustos 1999 Marmara depremin üzerinden ise 25 yıl geçti, değişen bir şey yok!

Yapılan bilimsel araştırmalar ve yaşanan afet olayları açıkça göstermiştir ki, ülkemiz yerleşimlerdeki jeolojik, yapısal, ekolojik, sosyal, kültürel ve yönetsel kırılganlıklar o derece yüksektir ki doğa olayları meydana geldiklerinde hızla birer afete dönüşerek önemli can ve mal kayıplarının yaşanmasına yol açabilmektedir. Öte yandan dünya genelinde ise iklim değişikliğinin etkileriyle afet olaylarının sıklığında ve şiddetinde önemli artışlar yaşanmaya başlamıştır. Bu durum nedeniyle ülkemizde kamu yönetiminin en temel görevlerinden biri gelecekte meydana gelebilecek afetlerden toplumu koruyacak risk azaltma politikalarını uygulamaktır.

Afetlerden toplumu koruyacak politikaları geliştirmek ve uygulamak ister merkezi yönetim birimleri (Bakanlıklar, Genel Müdürlükler, Başkanlıklar vb.), ister yerel yönetimler (Valilik birimleri, Büyükşehir Belediyesi Başkanlıkları vb.) olsun kamu yönetiminin temel bir görevidir. Kamu yönetimi, diğer bir ifadeyle İdare, afet sonrasında acil yardım ve destekleri (gıda, geçici barınma, ilk yardım, ilaç vb.) sağlamak kadar afet öncesi gerekli koruyucu ve risk azaltıcı önlemleri alarak afet zararlarının ortaya

çıkmasını engellemek veya en az seviyeye indirmekle de görevlidir. Türkiye gibi afetlerin sık yaşandığı bir coğrafyada kurulmuş ülkede, afetlere ilişkin görev ve sorumlulukları bütünlük içerisinde yerine getirmek temel bir kamu hizmeti olmanın yanı sıra İdarenin hukuksal bir sorumluluğudur.

İdareler afet yönetim döngüsü içerisindeki “afet öncesi, anı ve sonrası” aşamalara ait görevleri idari bir işlem olup diğer tüm idari işlemlerde olduğu gibi öncelikle hukuka uygun olarak yerine getirmesi gerekir. Aksi durumda, yani idarenin bu görevlerini yerine getirmemesi, eksik veya geç yerine getirmesi durumunda idarenin hizmet kusuru söz konusu olacağından, idare açısından hukuki sorumluluk doğar. Ancak ülkemiz hukuk sisteminde uzunca bir süre depremler başta olmak üzere afet olayları “MÜCBİR SEBEP” olarak değerlendirilmekte, afet sonucu ortaya çıkan kayıp ve zararların, idarenin yürüttüğü bir kamu hizmetinden kaynaklanmadığı, dolayısıyla idarenin afetlere karşı sorumluluğunun ortadan kalktığı kabul edilmektedir.

İdarenin afetler karşısındaki sorumluluğunun hukuksal temelini Anayasa ve yasalar

oluşturur. Yürürlükteki Anayasanın yaşam hakkı (Anayasa, Md-17), maddi ve manevi varlığını koruma hakkı (Anayasa, Md-17), mülkiyet hakkı (Anayasa, Md-35), sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı (Anayasa, Md-56) gibi temel insan hak ve özgürlüklerini düzenleyen hükümleri İdarenin afetler karşısındaki sorumluluğunun genel çerçevesini oluşturur ve yurttaşlar açısından garanti altına alır. Öte yandan 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun, 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanununun, 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu gibi kanunlardaki hükümlerde bu çerçevenin içeriğini doldurur.

Genel olarak idarenin sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için zararın, idarenin yürüttüğü bir kamu hizmetinden kaynaklanması ve zarar ile idarenin işlemi arasında nedensellik bağı kurulabilmesi gerekir. Ülkemiz hukuk sisteminde uzunca bir süre başta deprem olmak üzere afet olayları “MÜCBİR SEBEP” olarak değerlendirildiğinden afet sonucu ortaya çıkan kayıp ve zararların, idarenin yürüttüğü bir kamu hizmetinden kaynaklanmadığı ve dola-





yısıyla idarenin afetlere karşı sorumluluğunun ortadan kalktığı kabul edilmiştir. Ancak son yıllarda, özellikle 30 Ekim 2020 Sisam depreminden sonra açılan gerek cezai gerekse afetzedelerin tazminat davalarında, mahkemelerin "MÜCBİR SEBEP" yaklaşımından uzaklaştığı görülmeye başlanmıştır. Bilim, mühendislik ve teknolojiadaki gelişim ve değişim sürecinde geldiğimiz noktada afetler önlenemez olaylar olmaktan ve kader olarak görülmekten çıkmıştır. Japonya, Şili gibi dünya örneklerinde de görüldüğü üzere uluslararası deneyim, kırılğanlıkların azaltılmasına odaklanan bütünlüklü afet yönetim sisteminin, afet zararlarının azaltılmasını sağladığını dünya kamuoyuna göstermiştir. Afetlerin mücadele edilebilen, önlenebilen, önceden tahmin edilebilen gerçekliği karşısında "MÜCBİR SEBEBİN" temel dayanağını oluşturan "öngörülemezlik ve önlenemezlik" anlamını yitirmiş ve afetlere yönelik olarak hukuki açıdan da kullanılamaz hale gelmiştir.

Bilindiği üzere İdarenin hukuki sorumluluğu maddi ve manevi olmak üzere iki türdür;

1-Tazminat Yükümlülüğü: Hukuka aykırı durumlar nedeniyle yurttaşların afetler karşısında maddi ve manevi bir zarara uğraması ha-

linde ilgili kişiler ile idarenin bu zararları tazmin etmesi, karşılması gerekmektedir.

2-Cezai Yükümlülük: Hukuka aykırı durumlar nedeniyle süreç içinde hizmet üreten kişiler ile İdarenin ilgili personeli hakkında yürütülecek soruşturma sonuçlarına göre cezai davalar açılabilen ve hapis cezaları verilebilmektedir

Yukarıda da belirtildiği üzere özellikle 30 Ekim 2020 Sisam depremiyle birlikte, ülkemizde idarenin afet gelişiminden önce tehlikenin afete dönüşmesini engelleyecek önlemleri almamasını bir ihmali ve hizmet kusuru sayılmıştır.

Bu hizmet kusurları;

- Tehlike ve risk haritalarının üretilmemesi,
- Afet tehlike ve risklerini önceleyen arazi kullanım, planlama usul ve esaslarının belirlenmemiş olması ve buna uygun planların hazırlanması,
- Afetlere dayanıklı yapılaşma usul ve esaslarının belirlenmemiş olması,
- Erken uyarı sistemlerinin kurulmaması

ve halkın zamanında uyarılmaması,

- Afet risk azaltma, müdahale ve iyileştirme planların hazırlanmamış olması,
- İlgili mevzuatta tanımlı ruhsat, izin vb. işlemleri yerine getirirken bu süreçlerin gerektirdiği denetim ve kontrollerin etkin bir şekilde gerçekleştirilmemesi,
- Afetlere müdahale çalışmalarının tekniğine ve usulüne uygun olarak yerine getirilmemesi,
- Bütünleşik afet yönetim sistemin yaşama geçilmesi için gerekli kurumsal yapının kurulmaması, kurulanların ise kapasite ve insan kaynağının geliştirilmemesi,

şeklinde sıralanmaktadır.

Yukarıda birkaçı belirtilen temel afet hizmetlerini yapmamak veya eksik olarak yapmak idarenin hizmet kusuru olarak kabul edilmektedir. Günümüzde sadece yapı üretim sürecindeki proje ve ruhsat eksiklikleri değil bir yerleşim biriminin "jeolojik-jeoteknik ve mikrobölgeleme etüt raporu ve haritalarının hazırlanmaması" veya yapılaşma gerçekleştikten sonra hazırlanması, "dere yataklarının imara açılması, sel, taşkın, tsunami gibi afetlere karşı tehlike haritaları ile erken uyarı sisteminin kurulmaması, heyelan envanter ve duyarlılık haritasının hazırlanmaması veya hazırlanan rapor ve afet tehlike haritaların imar planlanma süreçlerine entegre edilmemesi, afet zararlarının azaltılmasını sağlayacak etkin bir denetim sisteminin kurulmaması veya kurulan sistemin çalıştırılmaması, afet tehlike risklerinin artmasına neden olan kararlar" idarenin hizmet kusurları arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, Ülkemiz Cumhurbaşkanının Başkanlığında 1996 yılında toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) Deklarasyonunun üzerinden 28 yıl, 18.500'e yakın insanımızın yaşamını yitirdiği 17 Ağustos 1999 Marmara (Kocaeli) depremin üzerinden ise 25 yıl geçti. Geçen zaman dilimi içerisinde ülkemizde afetlerle mücadelede anlayışın değişmediği, fay zonlarının sakinim bantları, heyelan, kaya düşmesi, dere yatakları gibi jeolojik sakıncalı alanların imara, ranta ve talana açıldığı görülürken, İdarelerin ise "MÜCBİR SEBEP" kavramının arkasına sığınarak ülke insanımızı

olası afet tehlikelerinden koruyacak tedbirleri almaktan imtina gösterdikleri görülmektedir.

Adalet sistemimiz ise işlenen "AFET ŞUÇLARI" karşısında, afetten etkilenen vatandaşlarımızı koruma, maddi ve manevi tatminini sağlayacak kararlar alması yerine, yetersiz "BİLİRKİŞİ RAPORLARININ" arkasına sığınarak "BETON LOBİSİNİN" yani imar ve arsa rantı üzerinden yaşamını kurgulayan etüt ve proje müelliflerinden, fenni mesullere, yapı denetim kuruluşlarından, müteahhide, görev ve sorumluluğunu yerine getirmeyen belediye görevlilerinden, merkezi idare görevlilerine kadar sistem içinde yer alan ilgili kişi ve kurumları korumaya devam ediyor.

Afetlerden Etkilenen Vatandaşlarımız, Adaleti Sokakta Aramaya Devam Ediyor.

Mahkeme salonlarında sağlanamayan adaleti, afet/depremden mağdur olan vatandaşlarımız, sokakta aramaya, yurttaşlarımızla dayanışma içinde sürdürmeye çalışıyorlar. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası olarak afet/depremden mağdur olmuş vatandaşlarımızla dayanışma birlikteliği içinde olmaya devam edeceğimizi, afet zararlarının azaltılması konusunda görev ve sorumluluğunu yerine getirmeyen kişi ve kuruluşların yani "AFET SUÇLULARININ" yargılanarak hak ettikleri cezaları alması için mücadele etmeye devam edeceğiz.

Biliyoruz ki; bu ülkenin toplumcu/halkçı mühendislere, mimarlara, plancılara ihtiyacı var,

Biliyoruz ki; halkını beton lobisine karşı savunan toplumcu avukatlara, suçluları bulup adalet önüne çıkaracak yürekli Cumhuriyet Savcılarına ihtiyaç var,

Biliyoruz ki; bu ülkede adalet arayan depremzede vatandaşlarımıza, adaleti dağıtacak Hakimlere ihtiyaç var,

Ve yine biliyoruz ki; suçlular adalet önünde hesap vermezse, ülke insanımız bir sonraki afette daha büyük bir yıkım ve can kaybıyla baş başa kalacaktır.

Saygılarımızla,

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası

Yönetim Kurulu